

Dresden, Leipzig en omgeving

- ▶ Bezoek barokke kunst en architectuur in de Zwinger
- ▶ Ontdek het uitgaansleven van de Dresdense rechter Elbeoever of West-Leipzig
- ▶ Maak een wandeling of fietstocht door het Elbedal
- ▶ Drink net als Goethe een biertje in Auerbachs Keller
- ▶ Bewonder hoogstaande binnen- én buitenlandse kunst in het MdbK
- ▶ Luister naar Bachs muziek waar deze geschreven is: in de Thomaskerk

Inhoud

- 7 Kaarten en plattegronden
- 13 Woord vooraf
- 1 15 Dresden, Leipzig en omgeving: een kennismaking**
  - 16 Politiek en samenleving
  - 17 Natuur
  - 17 Kunst en cultuur
  - 19 Bevolking
  - 20 Eten en drinken
- 2 23 Geschiedenis**
  - 24 Vroege middeleeuwen
  - 25 Late middeleeuwen
  - 25 Godsdienststrijd en glorie
  - 26 Negentiende eeuw
  - 27 Wereldoorlogen
  - 27 De DDR-jaren
  - 28 Hereniging
- 3 31 Dresden: de oude stad**
  - 32 Geschiedenis
  - 37 Dresden in één dag?
  - 38 Frauenkirche
  - 43 Rond de Neumarkt
  - 44 Theaterplatz
  - 47 Zwinger en Semperbau
  - 49 Residentieslot
  - 52 Langs de Elbe
  - 54 Zuiden en oosten van de Innere Altstadt
  - 57 Tips en adressen
- 4 59 Dresden buiten het centrum**
  - 60 Innere Neustadt
  - 64 Äußere Neustadt
  - 67 Albertstadt
  - 69 In het oosten van Dresden
  - 74 In het westen van Dresden
  - 78 Tips en adressen
- 5 81 Het Elbedal**
  - 82 Tussen Dresden en de Tsjechische grens
  - 92 Stroomafwaarts
  - 100 Tips en adressen
- 6 103 Zuidoost-Saksen**
  - 104 Bautzen
  - 112 Oberlausitz
  - 122 Tips en adressen
- 7 125 Leipzig**
  - 126 Geschiedenis
  - 127 Leipzig in enkele hoogtepunten
  - 130 Rond de markt
  - 132 Rond het MdbK
  - 135 Rond de Nikolaikirche
  - 140 Runde Ecke
  - 140 Augustusplatz
  - 146 Tips en adressen

Woord vooraf

We kwamen al jaren in Duitsland: alles goedkoop, geregeld en opgepoetst, maar ook wat saai. Toen besloten we in het oosten, in Colditz, te overnachten. Na een verkeerde afslag hobbelden we door eindeloze bossen en stille dorpen die in de jaren 30 waren blijven hangen. Klinkerwegen en gotische opschriften op afbladderende, overmaatse gebouwen, hier en daar een enorm kasteel, waarvan Colditz er maar één was. Saai? Nee. Het verleden was niet weggepoetst, maar tastbaar dichtbij, van de DDR terug tot het keizerrijk.

Dresden bleek zwierig en monumentaal, en Leipzig gezellig en trendy. Moderne glazen winkelpaleizen stonden tussen DDR-beton en imposante blokken uit de tijd van Kaiser Wilhelm, met aparte winkeltjes erin. Een praatje was snel gemaakt en in die winkeltjes had iedereen de tijd. Het was een ander Duitsland.

Een vakantie in Saksen kan zo bourgondisch, cultureel of actief zijn als je wilt. Dresden met zijn oude kunst heeft de Semperoper en de alternatieve Außere Neustadt. Leipzig bruist dankzij het uitgaansleven, de universiteit en hedendaagse kunst. De natuur is overal dichtbij, tot in de stad. Bijna overal kun je goed fietsen. Het groene, fietsvriendelijke Elbedal loopt dwars door Dresden en in Leipzig kun je kanoën op de Elster. De Sächsische Schweiz, het merenrijke Neuseenland, de Oberlausitz en het Ertsgebergte met zijn kerstradities zijn geliefd bij natuurliefhebbers en kampeerders. Overal is er heerlijk simpele Biergarten-kost of kun je experimenteren met de Saksische keuken of gerechten uit de Slavische buurlanden. Je kunt jezelf trakteren op het duurste operakaartje, maar verder is bijna alles goedkoop, nog goedkoper dan elders in Duitsland.

Haast je dus dit stukje Duitsland te bezoeken, zolang het nog een ‘ander Duitsland’ is!

Eric Strijbos en Bonnie Posner

< De Gläserne Manufaktur in Dresden, een autofabriek waar het allemaal wat anders gaat.

Dresden: de oude stad

Met zijn zeer rijke musea, herbouwde historische gebouwen en de Semperoper lijkt Dresden een echte cultuurbestemming, en wie de stad slechts een dagje 'doet' als onderdeel van een busreis of een dagtocht vanaf de camping in de Sächsische Schweiz – zoals veel Nederlanders – zal dit niet tegenspreken. Toch krijg je alleen een volledige indruk als je de stad meer tijd geeft en ook echt dingen gaat doen: fietsen langs de Elbe of in de buitenwijken, met de stoomraderboot de rivier op om vervolgens gewoon te genieten in een Biergarten of op kroegentocht in de Neustadt.

< Slenterend of per fietsriksja langs het enorme tegeltableau van de Fürstenzug. Bijna alle graven, hertogen, keurvorsten en koningen uit de duizendjarige geschiedenis van het vorstenhuis Wettin staan erop.

Dresden in de glorie-dagen van de 18de eeuw, op een schilderij van Bernardo Bellotto.

GESCHIEDENIS

De oudste geschiedenis van Dresden zit besloten in de oorspronkelijke Slavische naam Drježdźany, naar het Oud-Sorbische Drežd'any, dat 'moerasbewoners' betekent. Rond het jaar 1000 slingerde de Elbe ongetemd tussen de hellingen van het Elbedal en verlegde voortdurend zijn loop. De bewoners van het gebied huisden op de zandruggen die waren afgezet door de rivier. Er was een Sorbisch dorpje bij de plek waar ook de Frauenkirche werd gesticht – het oorspronkelijke Drježdźany – en een nederzetting Nisan aan de overkant van de Elbe, in de huidige Neustadt.

Wat de omgeving belangrijk maakte – vooral toen in het Ertsgebergte zilver werd ontdekt – was de ondiepte waar een noord-zuidhandelsroute de rivier kruiste en waar al heel lang een burcht stond. De oude handelsweg is nog steeds in de stadsplattegrond te herkennen: de Augustusbrücke ligt op de plaats van de voorde en de weg liep langs het huidige Residentieslot (dat niet op de plaats van de alleroudste burcht staat) en de Altmarkt naar het zuiden, zoals de naam van de huidige winkelboulevard Prager Straße ook aangeeft. In de 12de eeuw kregen de markgraven van Meissen de streek in bezit; zij stichtten een stad die zij bevolkten met kolonisten uit het Duitse gebied. De planmatige aanleg van de nieuwe stad, die de Altmarkt als centrum had, is te herkennen aan een aantal rechte straten in de zuidelijke binnenstad. De Slavische, al ter plaatse wonende Sorben werden getolereerd maar niet vertrouwd: hun dorp, en daarmee ook de Frauenkirche, zou nog lang buiten de stadsmuren blijven liggen.

Adventstijd in Dresden: goed voor 3 km aan kerstmarkten. Dit is de belangrijkste: de Striezelmarkt op de Altmarkt, vernoemd naar het lokale kerstgebak.

kijkt, is dat samen goed voor niet een mijl, maar 3 km kerstmarkt.

> **Informatie:** mittelalter-weihnacht.de.

DE WEIHNACHTSMEILE

De kerstmarkten in Dresden zijn niet te tellen, niet omdat er ontelbaar veel zijn, maar omdat ze bijna naadloos in elkaar overvloeien. Wie er echt zin in heeft, kan beginnen bij het Hauptbahnhof. De eerste stalletjes staan al in de lange Prager Straße. Dan volgen de 500-jarige Striezelmarkt op de Altmarkt en het 'Adventsspektakel' bij de Frauenkirche, de middeleeuwse markt in de Stallhof. Sinds 2013 is de 'kerstmijl' uitgebreid naar de rechter Elbeoever, waar op de Neustadter Hauptstraße de Augustusmarkt gehouden wordt, met Saksische, Duitse en internationale kerstspecialiteiten. Als je op de kaart

In 1485 kozen de hertogen van Saksen Dresden als hun hoofdstad, wat veel zou bijdragen aan de groei en bloei van de stad. Het belang van Saksen en daarmee Dresden nam toe toen de protestantse Maurits van Saksen aan de kant van keizer Karel V vocht en verheven werd tot keurvorst (1547).

Bloei en verval in de 18de eeuw

Een grote bloeiperiode brak aan toen keurvorst Frederik Augustus I de troon besteeg en het bovendien klaarspeelde om door de Poolse adel gekozen te worden tot koning van Polen. Dat strekte zich in die jaren uit van Litouwen tot aan de Zwarte Zee. Koning Augustus, bijgenaamd de Sterke, hield van pracht, praal en cultuur, en dat werd ook in de stad zichtbaar. Onder zijn bewind werd de afgebrande Neustadt opnieuw aangelegd – aan de voeten van zijn eigen vergulde standbeeld – en verzezen onder meer de Hofkirche en de Frauenkirche. Hij legde een kunstcollectie aan waar de stad nu nog de toeristische vruchten van plukt. Hij was dol op porselein en met zijn steun werd ontdekt hoe dit materiaal geproduceerd kon worden. Wie een indruk van de stad wil krijgen in deze periode kan in de Gemäldegalerie de stadsgezichten van Bernardo Bellotto bezichtigen (zie kader p. 74). De Zevenjarige Oorlog maakte een einde aan deze gouden tijd. Het Saksische leger was geen partij voor de goed gedrilde Pruisen, en de stad leed grote schade bij een Pruisisch artilleriebombardement. Na de Zevenjarige Oorlog was Saksen geen vooraanstaande mogendheid meer.

Dresden buiten het centrum

De paleizen en musea van het centrum van Dresden zijn uniek, maar wie na alle cultuur behoefte heeft aan extra sfeer en karakter, moet de Elbe oversteken naar de Innere en de Außere Neustadt. De bezienswaardigheden zijn zo beschreven dat ze als het ware een route vormen door de twee wijken.

In het oosten van Dresden liggen de bezienswaardigheden ver uit elkaar tussen naoorlogse nieuwbouw en prachtige villawijken: hier is een fiets handig.

Het westen van Dresden is voor gevorderde liefhebbers. Echt grote attracties ontbreken.

< Het vergulde ruitersstandbeeld van koning Augustus de Sterke waakt over de in zijn tijd aangelegde Neustadt.

INNERE NEUSTADT

De Neustadt werd vroeger Alt-Dresden genoemd. Waarschijnlijk berust dit op een misverstand, want het oudste deel van de stad ligt toch echt bij het residentieslot in de Innere Altstadt. Van Alt-Dresden bleef niet veel over na een grote stadsbrand in de 17de eeuw; vandaar dat de oudere Innere Neustadt een planmatige, 18de-eeuwse opzet heeft.

Omdat veel toeristen het niet de moeite vinden de lange Elbebruggen over te steken, is de rechter Elbeoever van Dresden een beetje een goed bewaard geheim: aardige terrassen en restaurants, galeries en een uitgaansleven voor jong (Außere Neustadt) en oud (Innere Neustadt), waaraan ook de Dresdenaren zelf meedoen. De Innere Altstadt ligt bovendien enigszins verstoppt: veel toeristen keren om als ze de lange Augustusbrücke zijn afgelopen, want het zuidpuntje van Neustadt werd nog net beschadigd bij het grote bombardement van 1945 en is zonder kraak of smaak herbouwd in de DDR-tijd. Als de blik op de Hauptstraße je niet aanstaat, loont het echter de moeite na de Augustusbrücke links af te slaan en door te lopen naar de Königstraße.

Bij de kop van de brug staat het **Blockhaus** of Neustädter Wache (1743–1745). Het diende als wachthuis. Kooplui betaalden er accijnzen en tol als ze de stad inkwamen met handelswaar. Het gebouw was lang een ruïne na het bombardement van 1945. Van 1980 tot aan de Wende was het restaurant een 'Haus der Sowjetisch-Deutschen Freundschaft', maar na een periode van leegstand, overstromingsschade (2013) en renovatie, is het in 2024 opengegaan als onderkomen van de Marzona-collectie en archief van moderne kunst. Ook zijn er wisselende tentoonstellingen.

➤ BLOCKHAUS, Große Meißner Straße 19, skd.museum

Niet te missen is het gouden ruitstandbeeld van koning Augustus de Sterke, de **Goldene Reiter**, op de voormalige markt van Neustadt. De vervaardiging begon in 1732, maar de vorst heeft het zelf niet meer mogen zien, want het kwam pas in 1734 gereed, een jaar na zijn dood. Het is van brons, dat 'vuurverguld' is – een techniek waarbij men goudamalgaam aanbrengt en dan het kwik laat verdampen met vuur. Door kwikvergiftiging verloren de handwerkers die deze techniek toepasten hun haar, tanden en uiteindelijk hun leven. In de oorlog werd het beeld gedemonteerd en op een veilige plek opgeslagen. De techniek was begrijpelijkerwijs al verboden toen het beeld in de jaren 50 weer in elkaar gezet moest worden – daarom is het goud dat je nu ziet bladgoud.

Het grote 18de-eeuwse paleis tussen de drukke Meissner Straße en de Elbe is het **Japanisches Palais**. Vanaf 1715 woonde hier de Hollandse ambassadeur en gingen de Dresdenaren diens paleisje het 'Holländisches Palais' noemen. Ambassadeur Von Cranenburg overleed en het gebouw werd in 1717 overgenomen door de porseleingekke koning Augustus de Sterke, die

De Dreikönigskirche en het Japanisches Palais in het licht van de ondergaande zon.

er zijn porselein- en kunstcollectie wilde onderbrengen. Bij een ingrijpende 'verherbouwing' die het paleis sterk uitbreidde in de jaren 1727–1733 kreeg het een dak in oriëntaalse stijl (vergelijkbaar met dat van het paleis van Pillnitz, zie p. 87) en ging men het paleis bij de huidige naam noemen. Het wordt tegenwoordig gebruikt voor wisselende tentoonstellingen en herbergt onder andere de collectie van het Museum voor Volkenkunde.

➤ JAPANISCHES PALAIS – MUSEUM VOOR VOLKENKUNDE, Palaisplatz 11, skd.museum

Königstraße en omgeving

De sfeer in deze statige straat herinnert veel meer aan de 18de eeuw dan de volledig herbouwde Innere Altstadt dat ooit zal kunnen doen. Bovendien vind je aan en bij de straat aardige galeries, terrasjes, een enkel antiquariaat en ook een grote Boheemse Bierstube (Wenzel, Königstraße 1).

Halverwege de Königstraße ligt een kerkplein, waar je op het terras kunt zitten bij de Rebeccabrunnen, een gracieuze fontein bekroond door het

Dresden Neustadt

beeldje van de gelijknamige Bijbelfiguur. Het plein wordt gedomineerd door de **Dreikönigskirche**, waarvan je de toren kunt beklimmen voor een mooi uitzicht op het Elbfront. De kerk is een neoclassicistische zaalkerk, die tijdens het bombardement van 1945 uitbrandde en eind jaren 80 is hersteld. De ruimte voor de eredienst werd toen met de helft verkleind en de vrijgekomen ruimte verbouwd voor ander gebruik. In de kerkruijnt staat

een beschadigd stenen barokaltaar als oorlogsmonument. Tegenover het altaar is een reliëf met een dodendans (1534) aangebracht, afkomstig uit de Georgentor van het Residentieslot. Kort na de Wende, in 1990, werd in de kerk door een spontaan burgerinitiatief de Vrijstaat Saksen heropgericht; de DDR had Saksen opgedeeld in districten en Dresden zijn status als deelstaathoofdstad ontnomen.

Via een onderdoorgang aan de straat An der Dreikönigskirche kom je op een binnenterrein met het kleine Sociëtitstheater, een kruidentuin en het idyllische terras van het op wijn gerichte restaurant Zum Rebstock.

> DREIKÖNIGSKIRCHE, Hauptstraße 23, kirchspiel-dresden-neustadt.de

Hauptstraße en omgeving

De Hauptstraße, in het verlengde van de Augustusbrücke, wordt deels geflankeerd door gerenoveerde DDR-architectuur, maar op een mooie dag kun je er onder de platanen zomaar op een gezellige boulevard in een Franse provincieplaats wanen.

Aan de oostkant van de Hauptstraße en tegenover de kerk ligt een 19de-eeuwse markthal waar nu allerlei kleine winkels zijn ondergebracht – dé plek om een lokale delicatessie te kopen als souvenir. Dat kan ook in de Kunsthandwerkerpassage op nr. 9–19 (niet te verwarren met de hippe Kunsthofpassage in de Außere Neustadt, zie p. 65). In winkeltjes zijn hier ambachtelijke producten en sieraden te koop.

Stadwaarts in de Hauptstraße, op nr. 13, bevindt zich het gele **Kügelgenhaus** of Museum der Dresdner Romantik, ondergebracht in het appartement van de schilder Gerhard von Kügelgen. De schilder kwam in 1820 om bij een beroving, toen hij van zijn atelier in Loschwitz terugkeerde naar huis. Goethe zou vanuit het huis de intocht van de Russische troepen in 1813 hebben gadeslagen. Het museum is een goede kans om een mooi Dresdens 19de-eeuws huis van binnen te bekijken en misschien ideeën op te doen van het biedermeierinterieur.

> KÜGELGENHAUS, Hauptstraße 13, museen-dresden.de

De Hauptstraße komt uit op de Albertplatz, een druk verkeersplein, maar met zijn banken en fonteinen ook verzamelpunt voor wie gaat stappen in de Außere Neustadt. Aan de noordkant van het plein rijst een torenflat boven alles uit. Dit **DVB-Gebäude** (1929, Hermann Paulick) was eerst bankgebouw en later huisde er het gemeentelijk vervoersbedrijf. Het is een van de weinige vooroorlogse modernistische gebouwen in Dresden. Aan de voet van het gebouw huist nu het ostalgiemuseum **Die Welt der DDR**. Het lijkt een beetje een kritiekloze kringloopwinkel van het communistische dagelijks leven, maar heeft een aardige collectie DDR-voertuigen en interieurs.

> WELT DER DDR, Antonstraße 2A, weltderddr.de

Het Elbedal

De Elbe slingert zich dwars door Saksen. Ze ontspringt in Tsjechië (en heet daar Labe) en mondt uit in de Noordzee bij Cuxhaven. Langs de rivier loopt een populaire fietsroute. Op sommige plaatsen naderen vaak beboste of met wijnstokken bedekte heuvels de rivier, op andere tref je een Nederlands aandoend uiterwaardenlandschap aan. Verder naar het zuidoosten ligt het spectaculaire landschap van de Sächsische Schweiz. In het noordwesten liggen de stadjes Radebeul en Meissen – niet alleen aardig voor porseleinfans – en stroomopwaarts van Dresden zijn de buitenwijk Loschwitz, het slot Pillnitz en de vesting Königstein trekpleisters, die deels per stoomraderboot vanuit Dresden te bereiken zijn.

< [Blik op de Elbekastelen vanaf 'het Blauwe Wonder'](#).

Schloss Pillnitz ligt te midden van uitgestrekte tuinen.

Eduard Leonhardi (1828–1905), de schilder die bekendstaat als *‘der Maler des deutschen Waldes’* en die het gesticht heeft.

➤ LEONHARDI-MUSEUM, Grundstraße 26, leonhardi-museum.de

Buiten het centrum van Loschwitz ligt het **Schillerhäuschen**. De dichter en dramaturg Friedrich von Schiller (1759–1805) woonde twee jaar in een huis van zijn vriend Christian Gottfried Körner, dat nu een klein Schiller-museum is. Schiller schreef in opdracht van Körner voor diens vrijmetse-laarsloge de *‘Ode an die Freude’*, die door Ludwig van Beethoven getoonzet is voor zijn 9de Symfonie en later het Europees volkslied werd.

➤ SCHILLERHÄUSCHEN, Schillerstraße 19, schillerhaeuschen-dresden.de

Televisietoren

Het Elbedal heette in de DDR-dagen wel het ‘Tal der Ahnungslosen’ (Dal der argelozen). Het viel namelijk buiten het bereik van de West-Duitse televisiezender ARD. De televisie die de Dresdenaren met de zegen van de Partij wel ontvingen kwam via de 252 m hoge **Fernsehturm Dresden-Wachwitz**, die tussen het Blaues Wunder en Pillnitz boven het Elbedal oprijst. Hij is in 1965–1969 gebouwd in Oost-Europees-futuristische stijl naar ontwerp van Kurt Nowotny, Hermann Rühle en Johannes Braune. De vorm zou ech-

ter geïnspireerd zijn op een sektglas – en dat is dan natuurlijk wel weer heel erg Dresden. De torenomloop is helaas al sinds 1991 dicht voor bezoekers vanwege geldgebrek. In de DDR-gloriedagen bezochten jaarlijks 200.000 bezoekers de toren, maar ook dat aantal zou nog niet half genoeg zijn om de meer dan 15 miljoen euro kostende renovatie van de toren lucratief te maken.

Pillnitz

Met zijn curieuze barokpaleis in Chinese stijl aan het water is Pillnitz een klassiek eindpunt van een tocht per fiets of stoomraderboot oostwaarts langs de Elbe. Je bent in een halve dag op en neer vanuit het centrum.

Pillnitz is gesticht door Slaven, die hier in de vroege middeleeuwen veel vis en goede akkergrond aantroffen. Sinds 1400 werd ook wijn verbouwd bij het kasteel, dat er toen al stond.

Ten tijde van de vader van Augustus de Sterke verrees een heel nieuw paleis. Diverse koningen van Saksen vonden het een mooi pied-à-terre voor hun minnaressen. Augustus de Sterke zelf schonk het aan zijn bekendste ‘officiële maîtresse’, Anna Constantia rijksgravin von Cosel. Toen deze in 1718 de benen nam naar Pruisen, na een ruzie over een al dan niet gedane huwelijksbelofte van Augustus, nam de koning het paleis weer in beslag. Hij besloot er een andere grote hobby op uit te leven: bouwen. In 10 jaar verrees grotendeels het huidige complex, geheel in oosterse stijl. De muren zijn versierd met schilderijen van Chinese voorstellingen en wie goed kijkt, ziet dat de gebouwen oprullende pagodedaken hebben. De brede watertrappen (uit 1725) dienden als aanlegplaats voor de Venetiaanse gondels waarmee men tochtjes maakte op de rivier. Achter het Waterpaleis ligt een park en daar weer achter, als een andere vleugel van hetzelfde gebouw, het Bergpaleis (1723–1725). Maar typerend voor Augustus de Sterke: toen het paleis klaar was, verloor hij zijn belangstelling ervoor. Na een brand in 1816 voegde men ook het Nieuwe Paleis toe, dat de twee bestaande paleizen met elkaar verbond tot één hoofdgebouw.

Theekoepel in het uitgestrekte park van Pillnitz.

De Sankt-Petridom wordt al eeuwen gezamenlijk gebruikt door katholieken en protestanten. De ene week worden toeristen door de katholieke de andere week door de lutherse vrijwilligers verwelkomd.

Domkerk

Op het hoogste punt van Bautzen rijst de **Sankt-Petridom** op. Het is een midden-15de-eeuwse, gotische hallenkerk met een 13de-eeuws westportaal.

Deze scheefzakkende toren heeft eeuwen voor kopzorgen gezorgd, maar dit is nu opgelost.

Het gebouw is niet helemaal recht – vermoedelijk is dit een aanpassing aan de ondergrond. Het is de oudste simultaankeerk (ingericht voor gebruik door twee kerkgenootschappen) van Duitsland en tevens de co-kathedraal (tweede kathedraal) van het bisdom Meissen. Na de reformatie was Bautzen grotendeels een lutherse stad. De katholieken zaten met een veel te grote kerk en de protestanten hadden er een nodig. Bijna overal elders werd in zo'n geval de katholieke kerk geannexeerd, maar niet in Bautzen: in 1524 besloot men de kerk gezamenlijk te gebruiken. De katholieken hebben sindsdien het deel met het koor, de lutheranen kregen het schip. Mis en kerkdienst worden op verschillende tijdstippen gehouden. Ook bijzonder: in de toren woont nog een nazaat van de klokkenluidersfamilie. Oude Bautzenaren herinneren zich nog hoe ze extra zakgeld verdienden door de boodschappen de trappen op te brengen.

De (katholieke) kerkschat is in het voormalig bisschoppelijk paleis achter de kerk te zien.

Hauptmarkt en omgeving

Een goede plek om een bezoek aan Bautzen te beginnen, is de Hauptmarkt. Het is een mooi plein en er bevindt zich een toeristenbureau. Bijna alle attracties liggen dichtbij.

Het meest opvallende gebouw aan de Hauptmarkt is het oranje-gele **raadshuis**, dat grotendeels uit 1732 dateert, maar oorspronkelijk uit het begin

Leipzig

Mensen komen vaak naar Saksen voor het museale Dresden, maar worden aangenaam verrast door het levendige Leipzig. De op een na grootste stad van oostelijk Duitsland (alleen Berlijn is groter) heeft veel dingen die Dresden niet of in mindere mate heeft. Dresden heeft een historische binnenstad, een bekende opera en veel oude kunst, en kan als voormalige residentie wat Haags aandoen; Leipzig is een combinatie van een handels- en een studentenstad met een levendige binnenstad waar je goed kunt winkelen, uitdagende hedendaagse kunst vindt en het voortreffelijke Gewandhaus kunt bezoeken. Leipzig is ook een beursstad, al sinds de middeleeuwen. De 'Universalmesse' is in 1990 opgeheven, maar daarvoor in de plaats zijn er vakbeurzen gekomen. Een aantal oude Messe-gebouwen bestaat nog en zij bepalen als winkelblokken mede het gezicht van de binnenstad.

< De markante contouren van Leipzig: de Thomaskirche, het Neues Rathaus (linksachter) en de koepel van het Bundesverwaltungsgericht (rechtsachter).

Door de Mustermesse verrezen er rond 1900 grote gebouwen in de binnenstad, die nu vaak dienen als winkelblok.

GESCHIEDENIS

Leipzig ontstond als een Slavische nederzetting in de 10de eeuw; de oorspronkelijke Sorbische naam *Lipsk* (de linden) werd gelatiniseerd tot *Urbs Libzi*. Het werd al gauw een schakelstuk bij de Duitse verovering en kolonisatie van het gebied. Er verrees een kasteel bij het plaatsje en het kreeg in 1165 stadsrechten en het recht om markten te houden. Het hoorde bij het graafschap Meissen en vanaf de 15de eeuw bij het hertogdom Saksen.

Renaissance

Het belang van de handel nam nog verder toe toen keizer Maximiliaan Leipzig tot 'rijksbeursstad' maakte en de stad ook het stapelrecht (monopolie) gaf voor alle goederen die binnen een straal van 100 km verhandeld moesten worden.

In 1409 kreeg de stad een universiteit, een van de belangrijkste van Duitsland: bekende studenten waren de schrijvers Goethe en Erich Kästner, de filosoof Friedrich Nietzsche en bondskanselier Angela Merkel. De combinatie van universiteit en handel maakte Leipzig tot een belangrijke boekenstad. Leipzig is ook de geboorteplaats van componist Richard Wagner.

Leipzig kreeg ook te maken met de reformatie. Samen met zijn geestverwant Philipp Melanchthon nam Maarten Luther deel aan een geleerde discussie

over het geloof die de geschiedenis in zou gaan als de *Leipziger Disputation*. Later zou hij ook preken in de Thomaskirche. Vanaf 1539 was Leipzig een protestantse stad. Dankzij de plaatselijke drukkerijen kon er vanaf 1650 het eerste dagblad (zesmaal per week) ter wereld verschijnen, de *Einkommende Zeitungen*.

Tijdens de Dertigjarige Oorlog had Leipzig het zwaar. De stad werd meer dan 10 jaar bezet door de Zweden en kreeg 5 belegeringen te verduren. De bevolking was na de oorlog gedaald van 18.000 naar 12.000 inwoners.

Industriële revolutie

Leipzig deelde met Dresden de eer van de eerste grote Duitse spoorverbinding (1839). Door de industrialisering groeide de stad geweldig. Daarnaast was er de activiteit van de Messe, het boekwezen en ook de bonthandel (goed voor 30% van de belastinginkomsten van de stad).

De beurs veranderde van karakter in 1895. Niet meer werden de waren zelf aangevoerd voor de verkoop, maar alleen de 'monsters': vandaar de 'Mustermesse'. In het centrum verschenen grote beursgebouwen.

Ten oosten van de oude stad verrezen grote uitgeverij- en drukkerijgebouwen, een groot universiteitsgebouw, ten zuiden een nieuwe Gewandhausconcertzaal (de huidige staat op de Augustusplatz), het belangrijkste gerechtsgebouw van Duitsland en op andere plaatsen kwamen er talrijke fabrieken.

Nazitijd en communisme

In de oorlog liep Leipzig flinke schade op door geallieerde bombardementen, maar lang niet op de schaal zoals dat in Dresden gebeurde. Op sommige plaatsen kun je je nog steeds in een 19de-eeuwse of zelfs oudere stad wanen. Men is echter jaren bezig geweest om het puin te ruimen en sommige oude gebouwen werden door het nieuwe communistische bewind onnodig gesloopt en rücksichtslos vervangen door grijs beton. Veel van deze grauwe gebouwen zijn op hun beurt na 1990 gesloopt om plaats te maken voor hotels en winkels. In de DDR-tijd groeide de Mustermesse uit tot de etalage van de DDR, waar ook zakenlui uit het Westen voor inkopen kwamen. Deze beurzen (eigenlijk twee beurzen per jaar) speelden zich af op een beursterrein in het zuidoosten van de stad, waar een Sovjetpaviljoen dominant aanwezig was. Na de Wende verdween deze functie abrupt. Het beurswezen schakelde over op vakbeurzen en er kwam een veel moderner beursterrein in het noorden van Leipzig.

LEIPZIG IN ENKELE HOOGTEPUNTEN

Wie niet veel tijd heeft bij een bezoek aan Leipzig moet zich tot de binnenstad beperken, maar daar liggen de bezienswaardigheden dan ook dicht bij elkaar. De logische plek om te beginnen is de Markt (zie p. 130), gedomineerd door het oude stadhuis. Van daaruit loopt de Thomasgasse

De Elster en het Karl-Heine-Kanal zijn heerlijk om op te kanoën of te roeien.

Mendelssohn-Haus

Felix Mendelssohn-Bartholdy maakte naam als componist, dirigent en herontdekker van Bach. Dit moderne museum in zijn huis toont ook zijn tekeningen en roept de sfeer op van zijn leven en tijd. Zijn muziek is te horen via opnames en liveconcerten; je kunt zelfs een virtueel orkest dirigeren.

> MENDELSSOHN-HAUS, Goldschmidtstraße 12, mendelssohn-stiftung.de

IN HET WESTEN VAN LEIPZIG

In het westen van Leipzig vind je resten van het industriële verleden van de stad, vaak met alternatieve terrasjes, restaurants, galleries, ateliers en plekken waar van alles gebeurt, maar er zijn ook villawijken en middenklassenstraten uit de keizertijd. Een groene zone vormt de rivier de Elster, waar je heerlijk kunt kajakken, kanoën en roeien.

Museum für Druckkunst

In de wijk Lindenau ligt het interactieve Museum für Druckkunst. Het museum streeft ernaar zijn collectie drukpersen, letterbakken en andere drukkersinstrumenten zo veel mogelijk te gebruiken en te demonstreren.

> MUSEUM FÜR DRUCKKUNST, Nonnenstraße 38, druckkunst-museum.de

Spinnerei

De Spinnerei (voluit: Leipziger Baumwollspinnerei) is een grote katoenfabriek die verbouwd is tot atelierruimte voor kunstenaars en andere zelfstan-

De Spinnerei in de 19de eeuw; reproductie van afbeelding van de Spinnerei in haar glorieertijd, op een buitenmuur in het complex.

digen. Naast open dagen zijn er rondleidingen door het complex en in de ateliers. Ook zijn er galleries, een pension en ('s zomers) een Biergarten. Enkele kunstenaars van de **Neue Leipziger Schule** hebben er werkruimte, onder wie Neo Rauch. De fabriek werd gesticht in 1887 en bereikte 20 jaar later haar grootste omvang als de grootste katoenspinnerij van het Europese vasteland. Bij de Wende raakten de 4000 werknemers hun baan kwijt en kwam het complex leeg te staan.

Op zondag is het er meestal stil en behalve in de galleries die toevallig open zijn, zit men niet echt op bezoek te wachten. Het imposante complex is echter een aardig doel voor een fietstocht, al was het maar om de Biergarten. Onderweg passeer je waarschijnlijk het **Capa-Haus**, een fotomuseum en erbewijs aan het oorlogsfotografenpaar Robert Capa en Gerda Taro. Capa werkte in april 1945 aan zijn serie 'Last Man to Die' over de strijd in Leipzig. Ook kom je langs het **Kunstkraftwerk** en de Tapetenwerk Lindenau. Dit zijn enkele voorbeelden van informele expositieruimtes respectievelijk uitgaansgelegenheden die in dit stadsdeel een al dan niet tijdelijke plek hebben gevonden in voormalige industriële gebouwen. Voorbij de Spinnerei, op Spinnereistraße 13 heeft een tramfabriek een door de Braziliaanse architect Niemeyer ontworpen kantine gekregen: een grote bol lijkt boven een 19de-eeuws ketelhuis te zweven.

> SPINNEREI, Spinnereistraße 7, spinnerei.de

> CAPA-HAUS, Jahnallee 61, capa-haus.org

Waterwegen door Lindenau

Leipzig telt veel rivieren en meren, een roei-of kanotocht door het westen van Leipzig is een heerlijke manier om met de stad kennis te maken. De rivier de Witte Elster kronkelt zich lang veel groen en veel 19de-eeuwse woningen en fabrieken. Daarvan takt het Karl-Heine-Kanal af, waarvoor hetzelfde geldt. De bedrijvige, voor Duitse begrippen waterrijke handelsstad Leipzig had vreemd genoeg tot in de 20ste eeuw geen serieuze haven en

Seiffen is vermaard om zijn houtsnijwerk.

Een dependance van dit museum is het **Freilichtmuseum** (openluchtmuseum), dat buiten het dorp ligt. In het golvende landschap ligt een dozijn boerderijen, schuren en andere curieuze gebouwen waarin de streekbewoners woonden, werkten en houtsnijwerk maakten.

Seiffen heeft nog een tweede, kleiner, speelgoedmuseum, het particuliere **Spielzeugland Max Hetze Seiffen**. Dit werd ingericht bij het honderdjarig bestaan van de oudste (inmiddels 125-jarige) speelgoedwinkel van Seiffen. Als basis diende de oude winkelvoorraad.

- > SPIELZEUGLAND MAX HETZE, Hauptstraße 40
- > FREILICHTMUSEUM, aan de Hauptstraße 203, richting Deutscheinsiedel, spielzeugmuseum-seiffen.de

Al wandelend door het dorp kom je waarschijnlijk ook langs de **evangelisch-lutherse kerk**. Deze achthoekige kerk in late barokstijl uit 1776–1779 toonde dat Seiffen mede dankzij de houtsnijkunst te belangrijk geworden was om nog in naburige gemeentes ter kerke te gaan. De Bergkirche of Seiffener Kirche heeft als voorbeeld de Frauenkirche in Dresden. Hij is ontworpen door Christian Reuther.

In de zomer wordt bij Seiffen de oudste mountainbikerace van Duitsland gereden. Ook is er een zomerrodelbaan die bij goed weer dagelijks is geopend. Nog veel belangrijker voor een plaats waar letterlijk zoveel draait om kerstversieringen, is de adventstijd. Er is dan een kerstmarkt en er zijn concerten in de prachtig versierde kerk.

Openluchtmuseum van Seiffen.

NEUHAUSEN

Op 5 km ten noorden van Seiffen ligt het plaatsje Neuhausen, gedomineerd door het kasteel **Purschenstein**. Het waarschijnlijk van omstreeks 1200 daterende kasteel diende als tolburcht en bewaakte een zouthandelsroute tussen Leipzig en Praag. Na een brand in 1989 en veel verwikkelingen is het mooi hersteld door een Nederlandse zakenman die er een viersterrenhotel van gemaakt heeft.

- > PURSCHENSTEIN, purschenstein.de

Bij het kasteel bevindt zich ook een **glasovenmuseum**, gewijd aan de glasblauwkunst van het Ertsgebirge. De glasindustrie ontstond al kort na de bouw van het kasteel maar ging in de 19de eeuw ten onder door concurrentie van het Boheemse glas. Er is onder meer een werkplaats ingericht, waar in sommige weekenden glasblazers aan het werk te zien zijn.

- > ERZGEBIRGISCHES GLASHÜTTENMUSEUM, Freiburger Straße 10, neuhausen.de

De meeste bezoekers komen naar Neuhausen voor het **Notenkrakermuseum**. Het is het oudste van Europa en met 5000 stuks – enkele letterlijk huizenhoog – bezit het ook de grootste collectie notenkrakers in Europa. De klassieke houtsnijwerk-notenkraker toont de 18de-eeuwse soldaat uit het sprookje, maar er zijn talloze varianten met allerlei beroepen en figu-